

بەزاندنى بىنەماكانى ھارىكارى گرايس لە تەنزى كوردىدا

«كۆچىرۈكى (تەنزىستان) بە نىمۇنە»

ئاشنا فەرزىدە خىدر

(زانكۆى سۆران - فاكەلتى ئاداب)

(۲ - ۲)

ا: چ بە شىكت تەواو كىرۈۋە؟

ب: بە شى ئاداب كوردى.

قىسەكەرى يەكەم، كاتىك پىرسىيار لە قىسەكەرى
دوۋەم دەكات، قىسەكەرى دوۋەم، ۋە لامدانە ۋەكەى
بە رىئالو ناكات، كە تەمومۇز لاي قىسەكەرى يەكەم
دروست بىكات، بەم پىشەش لىك تىگەيشتن
لە نىۋان قىسەكەر و گوڭگر خىراترە.

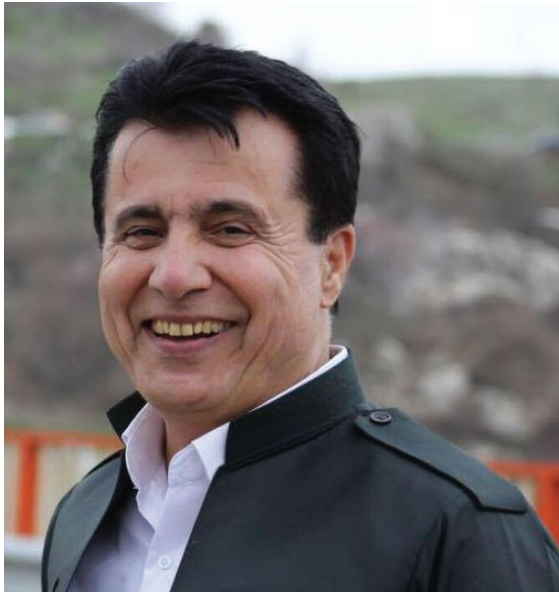
۳-۳ - بەزاندنى بىنەماكانى ھارىكارى گرايس
لە كۆمەلە چىرۈكى (تەنزىستان)

زۆرچار كۆمەلە لە نىۋو كۆمەلگەدا بىنەماكانى
پەسەن و خۆپسكى ئاخاوتن دەبەزىنىت، ئەم
بەزاندنە دەكەرى بە مەبەست بىت، يان بى
مەبەست. بەزاندنى بى مەبەست لە بىنەماكانى
ھارىكارى، پىۋەندى بە پەروەردە و كولتور و
كۆمەلگە ۋە ھەيە، كە تاكى تىدا ژىاۋە، يان
پەيۋەستە بە بىرى گوڭگر، كە تەمومۇز لە
بىرى دروست دەكات. بەزاندنى بە مەبەست لە
بىنەماكانى ھارىكارى، پەيۋەستە بە تاكەكەسەۋە،

۳-۲-۴ - بىنەماى شىۋاز

ئەم بىنەمايە پىۋەندى بە شىۋازى گوتنەۋە
ھەيە، كە ئايا جۆرى دەرىپىنەكەى قىسەكەر
چۆنە. پىۋىستە قىسەكەر لە كاتى قىسەكەردا،
دەرىپىنەكانى پوون و پىك و ئاشكرا بن، دوور لە
مەبەستى شاراۋە و فرەواتايى بىت، «بىنەماى
شىۋاز پەيۋەستە بە شىۋازى گوتنەۋە، نەك
بەۋەى دەگوتىت» (شەرمىن پەسول ئەحمەد،
۲۰۱۷: ۳۷)، ئەمەش جۆرىك لە ھونەرى
دەرىپىن. لە بىنەماى شىۋاز پىۋىستە «قىسەكەر
پەيۋەستە ۋە كەند ياسايەك بىت:

۱ - دووركەوتنەۋە لە تەمومۇزى و لىلى دەرىپىن.
۲ - دووركەوتنەۋە لە درىژدادى.
۳ - دووركەوتنەۋە لە فرەواتايى.
۴ - پابەند بوون، بە ئاشكرايى و پىكوپىكى»
(شەرمىن پەسول ئەحمەد، ۲۰۱۷: ۳۷)، بەمەش
قىسەكەر دەتوانىت، شىۋازىكى دەرىپىنى پىكوپىك
و پوونى ھەبىت، ۋەك:

مىقداد شاسورى

چونكى «پروونكرده وهى ميكانيزمه كان، له دهقى گالته وگه پيدا، ده بئته هوى له ناوبردى كاريگه رى گالته وگه پ» (هئرش چه تۆ حوسين، ۲۰۲۰: ۶۵)، ئەم به زاندهش هۆكارىكه بۆ دروستبوونى ليكه وتەى ئاخوتن، كه بنه ماى هاريكارى به زاندهكانى تەنز له ئاخوتن به چەند شيوه يهك ليك ده داته وه و پاستيودروستى ده رپرپنه كانمان بۆ ده خاته پروو. نمونه:

«ا: ئى گئنجۆ.. تۆ جارى پيم بلئ بۆ ئاوها خۆت كردۆته مريشكه پرووته؟ تۆ و ئيره.... ئيره و تۆ...»

ب: ئيترو...» (تيرۆگبايى: ۲۳)

لەم دەقه تەنز ئاميزه دا، دەتوانين له پيگه ي بنه ماكانى هاريكارى به زاندهن و ليلى نيو ئەم ئاخوتنه ده ربخهين و بزائين كام جۆرى بنه ماى هاريكارى و كام جۆرى نيو بنه ماكانيش، به چ شيوه يه كيش ئاخوتنه كه به زئيراوه. گرايس له بابەتى به زاندهن له بنه ماكانى هاريكارى له نيوخانى هەر بنه مايه كى هاريكارى، چەند

له شوين و كاتيكي ديارىكراو ههول ده دات له بنه ماكانى ره سه نى ئاخوتن لادبات، يان ده يه ويته خوى له بابەت يك پزگار بكات، بۆيه په نا ده باته بهر دروستكردى ته مومژ و ليلى له ئاخوتن، به چەند پيگايه كى وهك: (داشورين، ئاموزگارى، گالته پيكردن، شانازى پيكردن، بيزاركردن، ..تاد). به زاندهن له ئاخوتن به پيى كه سايه تى و كولتور و كومه لگه ده گوپي، هزىكى پاده يى و پيژه يى له خو گل ده داته وه، هه رچه نده هه نديك كات به زاندهن بنه ماكانى هاريكارى هۆكارىكه بۆ تيگچوونى شيرازەى پيوه ندييه كومه لايه تيه كان و دووركه وتنه وه و بيزاركردى گوپگرانه، جۆريك له هزرى نيگه تيغ له پيوه ندييه كان دروست ده كات، به لام هه نديك جاريش سوود و گرنگى خوى هه يه، كاتيک له ناچارى و پيويستيدا په نا ده برديته بهر به زاندهن، بۆيه «مه رج نييه، قسه كەر له هه موو كات و سات و ده وروبه ريگدا بتوانن پاستگو بيت و كورتبپ بيت» (نه زيره سابير مسته فا، ۲۰۲۱: ۲۴۹).

بنه ماى هاريكارى يه كيک له م بوارانه ي، كه پاده ي به زاندهن ياساكانى ئاخوتنى ته نزمان بۆ ليك ده داته وه، چونكه بنه ماى هاريكارى كار له سه ر واتا و پيگهاته ي ئاخوتن ده كات و به زاندهن له ياساكانى به كارهيئاننى زمان به چەند شيوازيك ده رده خات، پاده ي به زاندهن له زمانى ته نزدا به شيوه يه كى به رچاو ده رده كه ويته، به جۆري ئه گه ر ته نز له به زاندهن بيته ده ره وه، فۆرم و تايبه ته ندى ته نزايه تى خوى له ده ست ده دات، چونكه به شيكى گرنگى ته نز بريتييه له دروستكردى ته مومژ له پيناو هه شاردانى هه نديك زانيارى، بابەت و په خنه گرتن به شيوه يه كى نا پاسته وخوى گالته وگه پ، بۆيه هونه ريكى زمانى ته نز نا پروونييه له ده رپرپين،

شیوه‌ی کی به‌زاندن ده‌خاته‌روو.

۳-۳-۱ - به‌زاندن له بنه‌مای چه‌ندیه‌تی

به‌زاندن له بنه‌مای چه‌ندیه‌تی له دوو شیوه
ده‌رده‌که‌وییت:

۳-۳-۱-۱ - کورت‌کردنه‌وه: قسه‌که‌ر زۆر‌جار
ده‌برپینه‌که‌ی، یان وه‌لامدانه‌وه‌که‌ی کورت‌تره‌ له
مه‌به‌ستی قسه‌ی قسه‌که‌ری به‌رانبه‌ری، به‌م
پیشه‌ش که‌سی به‌رانبه‌ر زانیارییه‌کانی په‌یوه‌ست
به‌پرسیاره‌که‌ی به‌ته‌واوی وه‌رناگریت، ئه‌مه‌ش
په‌چه‌وانه‌ی گوته‌ی گرایسه، که‌ ده‌لیت: «با
گوته‌که‌ت ئه‌وه‌نده‌ زانیاری به‌خش بییت، که
په‌یوسته» (هیرش چه‌تۆ حوسین، ۲۰۲۰: ۶۸).
نمونه:

«مام ش‌ریف: جینگل کوپم بزانه ئه‌وه چ
ه‌رایه له کو‌لان.

///... جینگل: و‌بزانم حاجی خه‌لیلی دراوس‌یمان
بابه ..

مام ش‌ریف: چیه‌تی...؟

جینگل: و‌بزانم.. و‌بزانم دوور بی له‌و
مه‌جلیسه .. مردووه‌! (مام‌وستا تی فی...: ۱۳)
له‌م ده‌قه‌دا، جینگل وه‌لامیکی ته‌واوی
به‌پپی په‌یوستی پرسیاره‌که‌ی (مام ش‌ریف)ی
نه‌داوه‌ته‌وه، کورت‌بپی کردووه له وه‌لامدانه‌وه‌ی،
بۆیه مام ش‌ریف دووباره پرسیاره‌ی لی
کردووه‌ته‌وه، ئه‌گه‌ر جینگل له سه‌ره‌تادا
به‌پپی په‌یوستی پرسیاره‌که‌ی مام ش‌ریف
وه‌لامی دابوایه‌وه، مام ش‌ریف بۆ جاری دووه‌م
پرسیاره‌ی نه‌ده‌کرده‌وه.

۳-۳-۱-۲ - در‌یژ‌کردنه‌وه: قسه‌که‌ر زۆر‌جار
زانیارییه‌کان زیاد له په‌یوست ده‌داته به‌رانبه‌ر،
به‌بی و‌یستی به‌رانبه‌ره‌که‌ی، به‌مه‌ش به‌زاندن
په‌وی داوه له بۆ‌چوونی دووه‌می گرایس که
ده‌لی: (با گوته‌که‌ت، زیاتر زانیاری به‌خش

نه‌بی، له‌وه‌ی که‌ په‌یوسته). نمونه:

«ا: کوپی ئیست‌علاماته سه‌ره‌کیه‌که‌ی؟»

ب: به‌لی قوریان... چایچییه‌که‌ی ئیره‌ش
ه‌ر برامه، ه‌ردوو‌کیشمان ده‌بینه‌ برای
مه‌نسولی ئیداره. سبوغ‌چیه‌که‌ی به‌ر ده‌رگاش
برای ه‌رسیکمانه! خوش‌کیکم نووسه‌ره له‌به‌شی
تابعه، زاواکه‌شمان مه‌نسولی موشته‌ریاته...»
(تیر‌گبایی: ۲۰)

له‌م ده‌قه‌دا، کاتیک (ا) پرسیار له (ب)
ده‌کات، (ب) ده‌یتوانی به‌به‌لی، یان نه‌خیر
وه‌لامی پرسیاره‌که‌ بداته‌وه، به‌لام (ب) له
وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیاره‌که‌ی در‌یژ‌داری ده‌کات،
چه‌ند زانیارییه‌که‌ ده‌رده‌بپی که‌ په‌یوه‌ست به
پرسیاره‌که‌ نییه و‌زیاتر له‌وه‌ی که‌ قسه‌که‌ری
یه‌که‌م له مه‌به‌ستی وه‌لامی پرسیاره‌که‌ی
په‌یوستیه‌تی.

۳-۳-۲ - به‌زاندن له بنه‌مای چۆنیه‌تی

به‌زاندن له بنه‌مای چۆنیه‌تیدا، په‌یوه‌سته به
ناپاستی و‌گومانی قسه‌که‌ر، چونکه به‌زاندن
له‌م بنه‌مایه «کاتیک دروست ده‌بییت، که
نیره‌ر، نایه‌ویت زانیارییه‌کان به‌پاستیودروستی
بگه‌یه‌نیتته وه‌رگر، یان کاتیک گومان له ناخاوتندا
هه‌بییت و به‌لگه‌دار نه‌بییت» (حوسین، ۲۰۲۰:
۷۰) ئه‌م به‌زاندنه‌ش، چه‌ند شیوه‌یه‌که له‌خۆ
ده‌گریت «توانج لی‌دان، خواستن، ئاماژه‌کردن،
زیاده‌پۆی، که‌مکردن» (سروه فیصل عزیز،
۲۰۱۰: ۷۵).

۳-۳-۲-۱ - توانج لی‌دان: واته‌ باس
کردنی بارود‌خیک، یان گپ‌پانه‌وه‌ی په‌وداو‌یک،
به‌شیوه‌یه‌کی گالته‌پیکردن و توانج‌دان له
به‌رانبه‌ر. ئه‌م به‌زاندنه به‌شیوه‌یه‌کی مه‌به‌ستدار
و و‌یستی خودی خۆیه‌تی قسه‌که‌ر به‌رانبه‌ر
که‌سیک، یان لایه‌نیک‌ی دیاریک‌راو. نمونه:

«ا: مامۆستا جەوهر تەلەفزیۆنی کړپوه!!

پووره ئەسمەر: نا بەخپری گیانی مامۆستایه و گوايه تئ ئەگا! با بچئ زگی منالەکانی تیر بکات، ئەلئى مشكى مالى بئ ئاردن! تەلەفزیۆن ئەکړئ!!» (مامۆستا تى فى...: ۵) لەم دەقەدا، پووره ئەسمەر لە هەوالی کړپنی تەلەفزیۆنی م. جەوهر دەبیت، بە شیوهی توانج وەلامی هەوالەکەى (ا) دەداتەوه، بە دەبرپینی «با بچئ زگی منالەکانی تیر بکات، ئەلئى مشكى مالى بئ ئاردن» ئەم توانجە ئاماژەیه بە هەژاری و خراپی بارودۆخی دارایی م. جەوهر، کە چى م. جەوهریش پاره بۆ هەندیک شتی تر سەرف دەکات، لەجیاتى مندالەکانى.

۳-۲-۲-۲ - خواستن : خواستن بەشیوهیهکی بەربلۆ له گفتوگۆی ژيانى مرۆفەکان بەکاردههینئ، زۆچار قسهکەر خواستن بەکاردههینئ، بۆ دەبرپینی کە بیهوئ ناپاستهوخو پەيامهکەى بگهیهنئ، بەجۆرئیکى دیکە، خواستن زۆربهى جار کاتیک بەکارديت «کاتیک قسهکەر بیهوئ، قسهیهک بشارئتهوه له گوئگران، يان بەشیوهیهکی تر تئ بگەن» (سروه فیصل عزیز، ۲۰۱۰: ۵۹)، لەم کاتەدا قسهکەر پەنا دەباتە بەر خواستن. نمونە:

«ا: ئەعوزوبیلا تەلەفزیۆن بۆخۆى شەیتانیکه لەمالهوه! ئەو ژنانەى تیا دەرئەچئ نە لەچکئک لەسەریانە، نە عەبایەک نە چارۆکئک!.. ناخر زەمانە

ب: جا پیرهژئیکى وهک تۆ چوزوانئ تەلەفزیۆن چیهه! ئەگەر پارەم ئەبئ شەرت بئ سەحن بکړم!

ا: بە قەبرى ئەو باوکەت هەتا من مابم ئەو فسق و فەساده نابئ بئتە ئەم مالهوه!..» (مامۆستا تى فى...: ۷)

لەم دەقەدا، (ا) لە قسهکردن لەسەر بابەتى تەلەفزیۆن، وشەى (فسق و فەسادى) لە جئگهى تەلەفزیۆن و بابەتەکانى ناو تەلەفزیۆن بەکاردههینئ، بەهۆى هەبوونى کۆمهلئ بابەت لەناو تەلەفزیۆن دوور لە ياسای ئەخلاقى و بێرکردنەوهى کۆمهلگە، بۆیه (ا) وهک ناپهزاییهک بەرانبەر بە بابەتەکە پەناى بردووه تە بەر خواستنهوه بە فسق و فەساد ناوى تەلەفزیۆن دەبات.

۳-۲-۳-۳ - ئاماژەکردن: کاتیک قسهکەر بە هەلە وەلامى پرسىاریک، يان قسهیهک دەداتەوه، بەرانبەر بە هەلە بەرپهچى دەداتەوه، بۆ هەستکردن بە هەلەى خۆى، واتە « قسهکەر کاتیک گوئبىستى وەلامئیکى هەلە دەبیت، بە هەلەیهک ئاماژە بە هەلەى بەرانبەرەکەى دەکات» (ئاگرين شهوکت هادى، کەلسووم خالىد، نەرىمان عەبدووللا خوئشناو، ۲۰۲۱: ۱۹)، ئەم شئوانى وەلامدانەوهيش لەپئناو هەستکردنى بەرانبەرەکەيهتى بە هەلەکەى، نمونە:

ژنەکەى قیژاندی: ئاوها پراگره زۆر باشه!

پیاوهکە: جا ما هەر ئەوها پراوهستم

لەم دەقەدا (ب) بە ئاماژە هەلەى فیکرى ژنەکە دەخاتەوه پوو، کە بە جوولانى ئەو، کارەکەش دەجوولئ و تئکەچئ.

۳-۲-۴ - کەمکردن: قسهکەر شتئیک لە راستى خۆى زیاتر بچووکتەر دەکاتەوه، بارودۆخئیک شتئیک، کەمتر و بچووکتەر لەوهى کە هەیه باس بکات، يان «کەسئیک کارئیکى گهوره و خراب بکات، بچووکی بکاتەوه و دايبوئشئت». (ئاگرين شهوکت هادى، کەلسووم خالىد، نەرىمان عەبدووللا خوئشناو، ۲۰۲۱، ل ۱۹) نمونە: «ا: کوپى خۆم خۆ کار لە کار نەترازاوه...

مه به ستم ...

ب: په له ی چیتانه ... زورمان نه ماوه! ...

حاجی په ئوفه: باش بوو هر له و نه دیش
که پرایه وه. « (هله یه ک پروی داوه: ۴۶)

له م ده قه دا کاتیک له بابه ته که دا کار له
کارترازیه، که چی حاجی له گوته که ی بابه ته کی
که وره ی له ده ست دهرچوو له وه بچوو کتر
ده کاته وه که هه یه .

۳-۲-۵- زیاده پړویی: قسه که ر زیاده پړویی
له گپړانه وه که ی ده کات، که وره تری ده کات له وه ی
که هه یه، واته «که وره کردنی شته که له گه ل
واقیع ناگونجی و پیچه وانه ی که مکړدنه، زور له
قه باره ی خوی که وره تره» (ناگرین شه وکته
هادی، که لسووم خالید، نه ریمان عه بدوللا
خوشناو، ۲۰۲۱: ۱۹). نمونه:

«۱- ماموستا جه وهر ته له فزیوئی کړیوه!!

مام عه ولا: کاغه ز نه ماوه قهرزی ماموستای
له سر نه نووسم، نه چی ته له فزیوئن نه کړی!!
(ماموستا تی فی ...، ل ۵)

له م ده قه دا، مام عه ولا که ده لئ «کاغه ز
نه ماوه قهرزی ماموستای له بهر نه نووسم»،
ده یه وئ به (ا) بلئ م جه وهر قهرزداري نه وه،
به لام زیاده پړویی ده کات له باسکردنی بابه ته که،
بابه ته که زیاد له وه ی که هه یه که وره ده کات.

۳-۳-۳- به زانندن له بنه مای پتوه ندی

به زانندن له م بنه مایه کاتیک دروست ده بیټ،
که قسه که ر قسه له سر بابه تیک ده کات،
وه لامدانه وه ی به رانبه ره که ی له دهره وه ی بابه ت
و پرسپاری قسه که ره، واته «وه لامی وهرگر
له گه ل داوای نیرهر ناگونجی، به ئاسانی هه ست
به پیشیل کردن له لایه ن ئاخپوه ره وه ده کړی».

(ناگرین شه وکته هادی، که لسووم خالید،
نه ریمان عه بدوللا خوشناو، ۲۰۲۱: ۲۰)، نه مه ش

ده بیټه هوی گرفت دروستکردن له گفتوگو و
پتوه ندی نیوان قسه که ر و گوپگر.

«۱: بلئی نه مشه و کاره با بیټه وه!؟

ب: پوژ گه لئ دریژ بووه!!» (ماموستا تی
فی ...، ل ۹)

له م ده قه دا، کاتیک (ا) پرسپاری له (ب)
ده کات، (ب) وه لامی پرسپاری قسه که ر ناداته وه،
به لکوو بابه تیک ی دیکه ی پروژاندووه، جیاواز له
بابه تی قسه که ری یه که م، به مه ش پیشیل کردن
له بنه مای پتوه ندی دروست کردییه .

۳-۳-۴- به زانندن له بنه مای شیواز

به زانندن له م بنه مایه کاتیک دروست ده بیټ،
که قسه که ر نایه وپټ، پاسته وخو شتیک به
به رانبه ره که ی بلئت، به مه ش به مه به ست
ته مومژی و لیلی له دهرپینه کانی دروست ده کات،
تاوه کوو تیگه یشتن له قسه کانی، لای به رانبه ر
ئاسان نه بیټ، واته «نیرهر به مه به ست له م
مه رجه لاده دات، تاوه کوو به شیوه یه کی شاراوه،
زانپارییه که بگه یه نیت» (هیرش چه تو حوسین،
۲۰۲۰: ۷۵). به زانندن له بنه مای شیوازیس له
شیوه ی (ته مومژی لیلی، دریژداری، پاش و
پیش، فره واتایی).

۳-۳-۴- ته مومژی و لیلی: واته قسه که ر
جوړیک له نارپوونی و ته مومژی له مه به ستی
قسه که ی دروست ده کات، به مه ش گوپگر به
ئاسانی له مه به ستی قسه ی قسه که ر تی
ناگات. نمونه:

«۱: خه به ریان ناردووه سنه ویه ر (وه زعی)
ته واو نییه و نه ه..

ب: یه عنی چی وه زعی ته واو نییه؟ نه خو شه؟

ا: کوپه نانا.. هر (وه زعی) ته واو نییه و
ئا..» (عه به ی برامان فه وتا: ۱۷)

له م ده قه دا، کاتیک (ا) هه والی یه کیک به

(ب) پادەگەيەنیت، (ب) هەست بە لیلی دەکات
 له مه بهستی (ا)، بۆیه پرسیار له مه بهستی
 (ا) ده کاتهوه، به لام (ا) به گوتنیکى تریش
 لیلیه کهى به باشى نارپه وینیته وه. ئەگەر له
 سه رتادا (ا) هه واله کهى به پوونى به (ب)
 گه یاندبا، ئەم لیلیه دروست نه ده بوو.

۳-۳-۲- فره واتا و هاو بیژی: واته قسه کهر
 جۆریک ته مومژی به هۆی هاو بیژی و فره واتاوه
 له قسه کهى دروست ده کات له مه بهست،
 نمونه:

«ا: بایدەم؟»

ب: بایدە .. بایدە

ج: ئەوه چ بایدەم بایدە تانه مامۆستا! ئەلیی
 پڕۆقهی سه مای بالی ده کهن...! بهم شه وه
 ئیسراحتی خه لکی گه رپه کتان هه لگرتووه
 کاکه .. وا نابێ..» (مامۆستا تی شی...: ۶)
 له م ده قه دا، له کاتی گفتوگۆ له نیوان (ا)
 و (ب) دا، به کارهێنانی وشه ی بایدە فره واتایان
 له بیرى (ج) دروست کردووه، قسه کهرى (ا) و
 (ب) له گفتوگۆ که یان بایدە یان بۆ مه بهستی
 سووپاندنی سه ته لایته که به کارهێناوه، به لام
 (ج) له کاتی بیستنی وشه ی بایدە، سه مای
 بالی به رانه ر مه بهسته که به کارهێناوه، به مهش
 بووته هۆی دروست بوونی فره واتا.

۳-۳-۳- درێژدادپى: ئەم شیوازه،
 جۆریک زیاده رپه وى کردنه له وه لامدانه وهى
 پرسیارى قسه کهر، به لام زیاده رپه وى کردن به
 درێژکردنه وهى بابه تیکى دیاریکراو که قسه کهر
 ده توانیت، به که مترین وشه وه لامى پرسیار، یان
 قسه کهى به رانه رى بداته وه، که چى شیوازیکی
 درێژدادپى به کارده هینى، ئەمهش ده بیته هۆی
 به زانندن له بنه مای شیواز. نمونه:

«ا: .../ ئەوه چۆن رینگهت کهوته ئەم

ناوه؟ ...»

ب: حاجی شه مخه دونیا هه زار مه رگ و
 مردنه ... ئیمه يش پییه کمان وا له سه ر لیواری
 قه بره که وه یه ... گوتم با دۆسته قه دیمه کانم
 به سه ر بکه مه وه و گه رده نی خۆمیان پى ئازا
 بکه م...» (خوازیبىنى: ۳۶)

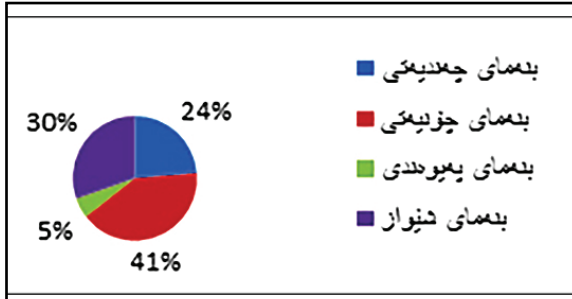
له م ده قه دا (ب) له کاتی وه لامدانه وهى
 پرسیارى (ا) درێژدادپى ده کات له قسه کانی،
 کۆمه لى بابه ت ده رده رپى، که ده یتوانى ته نیا
 به چه ند وشه یه کى که م پرسیاره کهى بکات.
 وهک وتنى (وتم پيش بمرم سه ردانیکى هاو پى
 کۆنه کانم بکه م.)

۳-۳-۴- پيش و پاش کردن: له م بنه مایه دا،
 قسه کهر به زانندن له یاساکانى ریزبه ندى
 سینتاکس و بنه مای شیوازی ناخوتن ده کات.
 کاتیک قسه کهر وه لامى پرسیاریک ده داته وه،
 یان زانیارى، یان شتیک به به رانه ره کهى
 ده لیت، ده بى شیوازی هۆنینه وهى وشه کان
 و به یه که وه به ستنیان په یوه ست بیته، به
 چوارچێوه ی بابه ت و پرسیاره که، به لام زۆر جار
 قسه کهر به زانندن له م شیوازه ده کات و پيش
 و پاش به بابه ته کان ده کات، به مهش جۆریک
 له ته مومژی له بیرى گوێگردا دروست ده کات.
 نمونه:

«- قوربان! کۆمه لى پیره ژنانى جه نابتان

هاتوونه بۆ پیرۆز...» (تیرۆگبایى: ۲۴)
 له م ده قه دا، کاتیک قسه کهر ده یه وى خۆی
 بناستینیت، پيش و پاشیکى زۆر له ده رپینه کانی
 به کارده هینى، ده رپینى وشه کانی به شیوه یه کى
 ریکوپیک نه خستووه ته پوو به پى بابه ت،
 له کاتی باسکردن، وهک بنه مایه کى سینتاکسى
 پێویسته له م پسته یه دا بلیت قوربان کۆمه لى
 پیره ژنان هاتوونه بۆ پیرۆزیایى جه نابتان.

تهنز زمانیکي ناراسته وځويه، شتيک ده لیت، به لام شتيکي ديکي مه به سته و ته ننوسو نامانجه کاني پي ده پيکي.

به زاندي بنه ماکاني هاريکاري گرايس له وه حده يه که مي کومه له چيروکي (ته نزنستان) به زاندي بنه ماکاني هاريکاري له کوي وه حده يه که مي کومه له چيروکي ته نزنستاندا، بنه ماي چوني تي به پله يه که م به زاندي له خو گرتووه، به پيژهي ۴۱٪، بنه ماي به پله ي دووم به پيژهي ۳۰٪، بنه ماي چه نديي تي به پيژهي ۲۴٪ به زاندي به خويه وه ديوه، که به پله ي سييم ديت، بنه ماي پيوهندي که م ترين به زاندي له خو گرتووه، به پيژهي ۵۰٪ ده رکه وتي هه يه.

نه نجام

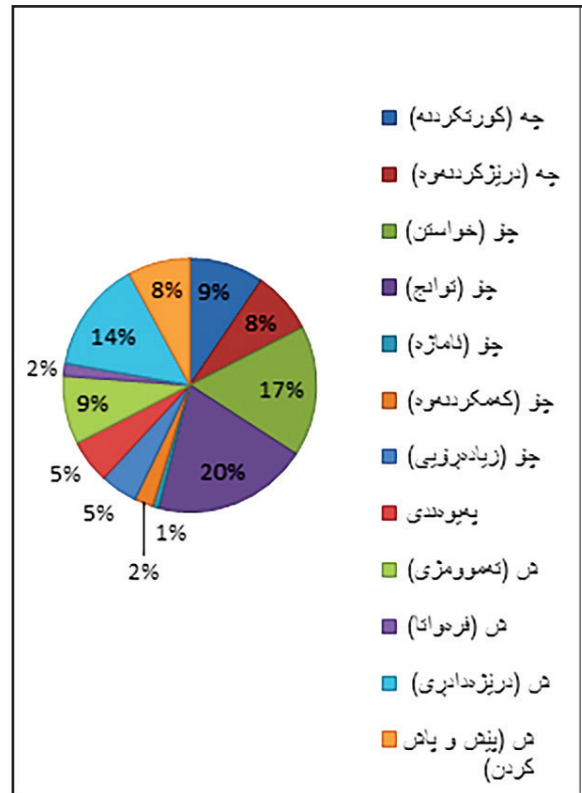
له کوي توپرينه وه که دا به چند خاليک که شتم:

- ۱- هونري ته نزن دوو سه ريه، وه که هونريکي ئيستيتيکا و گلده ره وه ي بير و هه ستي نووسه ده چي ته نيو نه ده بي اته وه، له پيگه ي زماني خه لک و کومه له وه ش دپته نيو زمانه وانپيه وه.
- ۲- پراگماتيک مامه له له گه ل زمان و چوني تي ده رپيني ناخوتنه کان له لايه ن ناخيوره ان ده کات، چونکه زماني ته نزن، زمانیکي په خنه گرانه ي

پيژهي به زاندي بنه ماکاني هاريکاري گرايس له وه حده يه که مي چيروکي ته نزيه کاني کومه له چيروکي (ته نزنستان)

به زاندي بنه ماکاني هاريکاري گرايس له وه حده يه که مي کومه له چيروکي (ته نزنستان) له کوي ۱۲۹ به زاندي

له پوي جوري به زاندي کان. جوري توانج له بنه ماي چوني تي به شيويه يکي به رچاو به زاندي تي دا به دي ده کري به پله يه که م ديت له کوي جوره کاني به زاندي، به پيژهي ۲۰٪، خواستنيش، وه که يه کيک له جوره کاني بنه ماي شينواز، به پله ي دووم ديت که پيژهي ۱۷٪، يه، دريژداد پيش به پيژهي ۱۴٪ يه. جوري ناماز هه ش که م ترين به زاندي له خو گرتووه به پيژهي ۱٪، هويه کي زوري ده رکه وتي توانج و خواستن بو نه وه ده گه رپته وه، که زماني

ناراسته و خۆیه، به بهزاندن له سیستمی زمان و بنه‌مای ناخاوتن، په‌یامی خۆی ناراسته ده‌کات، پراگماتیکیش له واتای پشت‌وه‌ی ئەم زمانه ناراسته و خۆیه ده‌کۆلێته‌وه، به‌مه‌ش ته‌موم‌ژه‌کانی واتایی له بی‌ری وەر‌گر ده‌په‌وینێته‌وه.

۳- به‌زاندنی بنه‌ماکانی هاریکاری له زمانی ته‌نز به‌شیۆه‌یه‌کی زāl ده‌رده‌که‌وێت، هۆی سه‌ره‌کی زۆری پێژه‌ی ئەم به‌زاندنه ده‌گه‌پێته‌وه بۆ ئەوه‌ی، که ته‌نز ئامانجی سه‌ره‌کی ده‌رخستنی که‌موکووپی و لایه‌نه دزیو و ناشیرینه‌کانی کۆمه‌لگه‌یه، به‌به‌کاره‌ینانی زمانی خه‌لکه‌وه، له کۆمه‌له‌ چیرۆکی ته‌نزستان، که دیارده و نه‌ریته ناشیرین و خراپه‌کانی کۆمه‌لگه‌ی کوردی نیشان داوه، ده‌رخستنی ئەم لایه‌نه نه‌رینیه‌ش وای کردووه که ده‌رکه‌وته‌ی به‌زاندنی بنه‌ماکانی هاریکاری به‌شیۆه‌یه‌کی زāl له زمانه‌که‌ی ده‌رکه‌وته‌ی هه‌بی‌ت.

۴- به‌زاندن له بنه‌ماکانی هاریکاری له هه‌موو دۆخ و شوپینیک وه‌ک یه‌کتر نییه، به‌لکوو به‌پێی فه‌زای دۆخی ده‌وربه‌ر و شوپینه‌کان ده‌گۆڕی، له گفتوگۆیه‌کی توند و دووبه‌ره‌کی به‌زاندن زۆرت‌ره وه‌ک، له گفتوگۆیه‌کی ئاسایی.

۵- له وه‌حده‌ی یه‌که‌می کۆمه‌له‌ چیرۆکی ته‌نزستان. بنه‌مای چۆنیه‌تی زۆرت‌رین پێژه‌ی به‌زاندنی له‌خۆ گرتووه، پاشان بنه‌مای شیوان، دواتر بنه‌مای چه‌ندیه‌تی دیت، کۆتا بنه‌ما، بنه‌مای پێوه‌ندییه که که‌مترین پێژه‌ی به‌زاندنی له‌خۆ گرتووه.

۶- زۆرت‌رین به‌زاندن له ورده بنه‌ماکانی هاریکاری له کۆمه‌له‌ چیرۆکی ته‌نزستاندا له جۆری توانج و خواستنه‌وه‌یه، توانج به‌پله‌ی یه‌که‌م، خواستنی‌ش به‌پله‌ی دووهم دیت، هۆی سه‌ره‌کی زۆری ده‌رکه‌وتنی ئەم دوو بنه‌مایه‌ش

بۆ ناراسته‌و‌خۆبوونی زمانی ته‌نز ده‌گه‌پێته‌وه.

په‌راویزه‌کان:

(۱) خواستن: که‌ره‌سته‌یه‌ک له جیگه‌ی که‌ره‌سته‌یه‌کی دیکه به‌کار دیت.

(۲) فره‌واتا و هاوبیژی: یه‌که‌ی سینتاکسین، «فره‌واتا وشه‌یه‌ک زیاتر له واتایه‌کی هه‌یه» (دزه‌یی، ۲۰۱۴: ۱۲۷). کریستال له پیناسه‌ی هاوبیژی‌دا ده‌لێت: «زاراوه‌یه‌کی واتاسازییه له شیکردنه‌وه‌ی واتادا ئاماژه بۆ وشه‌ی فره‌هه‌نگیانه ده‌کات، که له فۆرمدایه‌کن، له واتادا جیاوازن» (په‌روین عوسمان مسته‌فا، ۲۰۰۹: ۱۲۵).

سه‌رچاوه‌کان:

* ئاگرین شه‌وه‌که‌ت هادی، که‌لسوم خالید، نه‌ریمان عه‌بدوڵلا خۆشناو، (۲۰۲۲)، لادان له بنه‌مای هاریکاری (کتیبه‌ی پشتی‌ مرواری به‌ نمونه)، گۆشاری ئەکادیمیای کوردی، ژماره (۴۷). <http://journal.kurdish-academy.dev.krd/index.php/ka/article/view/69/58>

* ئەحمده‌ شه‌فیع خه‌تیب، (۲۰۲۱)، پراگماتیک. و. نه‌ریمان عه‌بدوڵلا خۆشناو، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولێر، چاپخانه‌ی هێفی.

* په‌روین عوسمان مسته‌فا، (۲۰۰۹)، واتا و وه‌رگێڕان، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی هه‌ولێر، پۆژه‌لات.

* جه‌بار ئەحمده‌ حسێن، (۲۰۱۲)، بینای ساتیرا له کورته‌ چیرۆکی کوردیدا- کوردستانی عێراق (۱۹۷۰- ۱۹۹۰). هه‌ولێر، چاپخانه‌ی حاجی هاشم.

* سه‌روه‌ فیصل عزیز، (۲۰۱۰)، بنه‌مای هاریکاری له چوارچێوه‌ی نواندنی کوردیدا، نامه‌ی ماسته‌ر، هه‌ولێر، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین.

* هیرش چەتۆ حوسێن، (۲۰۲۰)، شیکردنەوێ شیکردنەوێ نوکته‌ی کوردی بە‌پێی بنه‌مای هاریکاری، گۆفاری توێژەر، ژماره‌ ۳، پاییزی.

<https://twejer.soran.edu.iq/home>

* یاسین کریمی (۱۳۹۵) طنز چیست؟.

<http://heimeg.blogfa.com/post/52>

* به سه‌ره‌رشتی:

م. ی. گولچین عه‌زیز محه‌مه‌دنه‌مین.

* شه‌رمین ره‌سول ئه‌حمه‌د، (۲۰۱۷)، بنه‌ماکانی هاریکاری گرایس له‌ پێوه‌ندییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کاندا «کوردی ناوه‌پاست»، تێزی ماسته‌ر، هه‌ولێر، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین.

* شێرزاد سه‌بری عه‌لی (۲۰۱۴) پراگماتیک، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولێر، چاپخانه‌ی حاجی هاشم. * عه‌بدولواحید مشیر دزه‌یی، (۲۰۱۰)، زانستی سیمانتیک، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولێر، چاپخانه‌ی پاک. * غازی حه‌سه‌ن محیه‌دین، حاجی عه‌بدولپه‌حمان، (۲۰۲۲)، گوتار و بنه‌مای هاریکاری له‌ پۆمانی هایئ ل من شه‌نگال. گۆفاری ئه‌کادیمیایی کوردی ژماره (۵۰)

<https://doi.org/10.56422/ka..50.37>

* غازی حه‌سه‌ن، (۲۰۲۰)، شیکردنەوێ شیکردنەوێ پراگماتیکی شیعره‌کانی حه‌مه‌ عه‌باس، چاپخانه‌ی ماد (تاران).

* محه‌مه‌د محه‌مه‌د عه‌لی، (۲۰۱۰)، سه‌ره‌تایه‌ک بو‌ زانستی واتاسازی و پراگماتیک، و. نه‌ریمان خۆشناو، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولێر، چاپخانه‌ی مناره‌. * نه‌وزاد ئه‌نوه‌ر عومه‌ر، (۲۰۱۶)، میتودی بنیاده‌گریی و تێپوانینیکی پراگماتیکی (مۆبایله‌ شیعر) به‌ نمونه‌. زانکۆی کۆیه‌، فاکه‌لتی په‌روه‌رده‌، به‌شی زمانی کوردی، ژماره (۳۷).

<https://sites.google.com/a/koyauniversity.org/gzk/issues/gzk2016-37/002>

* نه‌زیره‌ سابیر مسته‌فا، (۲۰۲۱)، پراگماتیک و شیوازگه‌ری، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی هه‌ولێر، ناوه‌ندی ئاوێر.

* هاوکار محه‌مه‌د په‌شید، (۲۰۲۰)، ته‌نز له‌ چیرۆکه‌کانی پیکه‌نینی گه‌دای حه‌سه‌ن قزلجی دا، پزوه‌شنامه‌ ادبیات کوردی، ۱۳۹۹، دوره (۶)، شماره (۱۰).

https://jokl.uok.ac.ir/article_61763.html